

УДК 930(430)«1945/1949»

Я. М. Комарницький

**ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ МУДРОГО
НА ТЕРИТОРІЇ ПОВОЄННОЇ НІМЕЧЧИНИ (1945–1949)**

Василь Мудрий – відомий і впливовий західноукраїнський діяч у період перебування Західної України у складі Другої Речі Посполитої. Він очолював найвпливовіші в міжвоєнний період у Галичині часопис "Діло" та Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), у 1935–1939 рр. – віце-маршалок польського сейму. Проте діяльність В. Мудрого після 1939 р. не досліджена, хоч за кордоном, зокрема, на території післявоєнної Німеччини, він виступав як провідний діяч громадсько-політичного життя української еміграції.

Серед літератури, що вийшла в українській діаспорі, особливу цінність становить монографія В. Маруняка "Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні", де автор тематично та хронологічно охопив основні етапи життя і діяльності української еміграції в усіх галузях, а також торкнувся проблем політичного життя та створення Центрального представництва українських емігрантів у Німеччині (ЦПУЕН) [1]. Згадки про еміграційну діяльність В. Мудрого знаходимо у працях О. Тарнавського, Т. Мацьківа, В. Іваниса, К. Паньківського [2–5]. Наукову цінність мають статті В. Мудрого [6–8].

Мета статті – дослідити діяльність В. Мудрого як керівника Центрального представництва українських емігрантів у Німеччині, налагодження ним господарського, освітнього, культурного життя українців та захист їхніх прав на територіях окупаційних зон повоєнної Німеччини.

На час капітуляції Німеччини 2 травня 1945 р. на німецькій та австрійській територіях перебувало 16,2 млн. осіб різних категорій – від примусових робітників і військовополонених до в'язнів концтаборів та політичних емігрантів. 13,5 млн. тих чужинців не становили проблеми, бо поверталися додому. Натомість, для 2,7 млн. людей повернення на батьківщину, з тих чи інших причин, було неможливим [1, с.16]. Людей, які не хотіли чи не могли повертатися на батьківщину, називали "переміщеними особами" (від англійської – Displaced Person) (ДП). Щодо українців, то справжню їх кількість у 1945–1946 рр. тепер установити важко. Статистичні дані різних джерел тільки приблизні. За етнічним принципом статистики ніхто не проводив, а, виходячи з Ялтинських домовленостей між союзниками, брали за основу належність людей до держави на початку Другої світової війни. Тому велику кількість українців зараховували до "польських, радянських, чеських, румунських громадян". В. Маруняк, узявши за основу статистичні повідомлення Допомогової і Реабілітаційної Адміністрації Організації Об'єднаних

Націй (United Nations Relief and Rehabilitation Administration – УНРРА), Міжнародної організації для втікачів (International Refugee Organization (Preparatory Commission of IRO) – (IPO)), Злученого українсько-американського допомогового комітету (ЗУАДК), Фонду допомоги українців Канади (ФДУК) і ЦПУЕН станом на березень 1946 р., наводить чисельність українських емігрантів у Німеччині та Австрії: 198673 особи [1, с.86]. В. Мудрий визначає кількість українців у Німеччині та Австрії на березень 1946 р. цифрою 206871 особа. З них на території Німеччини перебувало 177630 осіб і, зокрема, в американській зоні окупації – 104024 особи [7, с.108]. Українців, яким було надано статус "переміщених осіб", можна поділити на такі категорії: 1) українські громадяни, які під час Другої світової війни були примусово вивезені фашистським окупаційним урядом на працю до Німеччини; 2) цивільні біженці з території України, які через політичні переконання та погляди не бажали залишатися на батьківщині; 3) військовополонені та члени військових формувань (дивізії "Галичина", Української повстанської армії (УПА), які нелегальним шляхом переходили до західних зон окупації [6, с.120].

Таким чином перед урядовими і військовими чинниками західних союзників виникло питання опіки над великою кількістю людей. Ситуацію, яка склалася тоді для українців у Німеччині, дуже точно описав у спогадах В. Мудрий: "Важніше від всього було в житті українських скитальців Західної Німеччини те, що вони в своїй масі не втратили рівноваги духа. [...] По капітуляції Німеччини почалися великі репатріаційні акції. Методами насильства, брехні та шантажу особливо відзначалися радянські репатріаційні місії. Вони ліквідували та розстрілювали всіх, хто потрапляв їм у руки, кого вважали ворогами радянського режиму. Перед американськими, англійськими та французькими чинниками українців представляли "фашистами і вислужниками нацизму, словом, зрадниками, яких треба примусово репатріювати" [8, с.2]. Тому й не дивно, що американська військова поліція спочатку допомагала їм ловити українців. У 1946–1947 рр. над значною частиною нашого громадянства нависла інша небезпека, так звані "скрінінги" (перевірки), за результатами яких людей позбавляли матеріальної опіки УНРРА і переводили на німецькі харчові картки [9, с.75–81]. Відповіддю на цю загрозу і для захисту своїх соціально-політичних прав постала самооборонна організація українців. Розвивалося громадське життя самостійно і знизу. У містах і селах, де було велике скупчення українців, вони почали створювати громадські комітети, налагоджували зв'язки з органами УНРРА та домагалися опіки над стихійно організованими таборами.

У Німеччині В. Мудрий відразу включився у громадську й політичну діяльність. У квітні 1945 р. він став головою громадського комітету у селі Бльонгофені. Саме В. Мудрому передав В. Кубійович привезене до Ауфкірху майно Українського центрального комітету

(УЦК), після його ліквідації 27 квітня 1945 р. Тимотей Мацьків згадує, що у Кауфбойрені був створений повітовий український комітет, і він, з ініціативи його голови В. Мудрого, почав засновувати у навколишніх селах місцеві комітети [3, с. 157]. Для об'єднання комітетів і координації їх діяльності у Баварії створено ініціативний осередок, згуртований навколо В. Мудрого. Він і почав робити перші кроки перед американською владою (в американській окупаційній зоні було найбільше скупчення українців), щоб легалізувати український самодопомоговий рух. Але зробити це було нелегко, позаяк американська влада не визнавала українців як окрему національну групу. З важкими зусиллями В. Мудрому вдалося домогтися, щоб в Американській головній квартирі погодилися, фактично, визнати українців за окрему національну (не державну) групу. Подолавши одну проблему, треба було розв'язувати іншу. Радянські репатріаційні комісії вимагали ліквідації українських допомогових комітетів, оскільки, на їхню думку, вони ведуть антирепатріаційну агітацію та виступають проти Радянського Союзу. 2 липня 1945 р. радянська репатріаційна комісія, під охороною і з допомогою американської військової поліції провела обшук в Ауфкірху і Кауфбойрені, у результаті якого були заарештовані працівники цих комітетів. Як наслідок, американська і французька окупаційні влади заборонили існування самодопомогових комітетів.

Літо 1945 р. стало часом жвавого обміну думками лідерів українських політичних груп і локальних комітетів. Йшов пошук шляхів розв'язання питання всеукраїнського представництва, висунування своїх концепцій і приєднання союзників до їх проведення у життя. На території Німеччини перебував уряд Української Народної Республіки (УНР), очолюваний президентом Андрієм Лівіцьким, що був символом української національної ідеї. До речі, президент, оцінюючи ситуацію, що склалася, вказував, що Державний Центр (ДЦ) УНР є справою усіх українців. Для удосконалення роботи і зміцнення єдності роз'єднаних територій України він намагався залучити до співпраці активних галицьких політиків, зокрема членів УНДО В. Мудрого, С. Витвицького, С. Барана. К. Паньківський стверджує, що президент А. Лівіцький у кінці травня 1945 р. вніс пропозицію, щоб уряд УНР очолив В. Мудрий [5, с.132].

Питання про створення єдиного українського центру порушувалося на численних нарадах. Зокрема, на нараді у Веймарі наприкінці травня 1945 р., за участю президента, членів уряду УНР та громадсько-політичних діячів С. Витвицького, П. Шандрука, А. Мілянича, одногослосно вирішено підтримати кандидатуру В. Мудрого на голову єдиного представництва, взявши до уваги його заяву як колишнього віце-маршалка проти Гітлера на останньому засіданні польського сейму та незв'язаність співробітництвом з німцями [4, с.282]. 2 серпня 1945 р. у Баден Кіссінгені проведено конференцію за участю

найвпливовіших політичних діячів, що перебували на території Німеччини. Розмови, які тривали три дні, були безрезультатними [4, с.132–134]. Політичним угрупованням важко було домовитися, мабуть, тому, що всі хотіли бачити у кріслі голови центрального українського органу свого представника.

Тим часом, В. Мудрий займався організацією установчого з'їзду, на якому було б утворено центральне представництво української еміграції, легалізацією його в окупаційній владі, налагоджував зв'язки із українцями за кордоном, розв'язував нагальні проблеми українських біженців. У першій половині серпня 1945 р., без офіційного дозволу, отримавши в Аугсбурзькій міській управі приміщення, він відкрив представництво під назвою "Співробітники пана Василя Мудрого". У Франкфурті працювала "станція уповноваженого" [5, с.195–196]. Відомості про активність радянських репатріаційних комісій і сприяння їм з боку американських чинників стало першою справою представництва. В. Мудрий написав лист до американського командування у Франкфурті в якому закликав американське командування негайно видати розпорядження про припинення примусу і насильства. Відповіддю на лист була заява секретаря головного командування Крамера представникам В. Мудрого у Франкфурті, що українці, які не бажають повертатися на батьківщину, можуть скористатися правом для політичних емігрантів на основі міжнародних постанов, якщо подадуть індивідуальне прохання, і що обов'язковій репатріації не підлягають ті українці, які до 1939 р. не жили в СРСР, а також не були громадянами ворожих союзникам держав [5, с.160–161].

Шлях до консолідації громадського життя в Німеччині був довгим і важким. Його окремі етапи творили з'їзди делегатів української еміграції у Німеччині: в Ашафенбурзі, Регенсбурзі, Діллінгені, Аугсбурзі, Мюнхені. У цих нелегких умовах, насамперед завдяки старанням В. Мудрого та інших діячів, українці зуміли створити 1 листопада 1945 р. в Ашафенбурзі єдину організацію – Центральне представництво українських емігрантів у Німеччині, головними завданнями якої було: 1) репрезентувати українську еміграцію у міжнародних відносинах в усіх ділянках життя, крім політичної, координувати діяльність допомогових та інших громадських організацій; 2) дбати про правову, духовну і матеріальну допомогу й опіку; 3) сприяти переселенню українців за межі Німеччини і дбати про створення відповідних умов їхнього життя в країнах нового поселення; 4) співпрацювати із закордонними українськими та іншими організаціями й установами, зокрема з міжнародними організаціями для втікачів [1, с.251].

В. Мудрий був обраний головою ЦПУЕН за активної підтримки діячів Організації українських націоналістів бандерівців (ОУН-Б) та їхніх прихильників, з якими він співпрацював з 1941 р. У даній ситуації кандидатура В. Мудрого, з відомим прізвищем, глибокими моральними критеріями, що офіційно не входив до жодного крила ОУН, була

найбільш реальною. Безумовно, говорити про демократичність виборів ЦПУЕН у сучасному розумінні цього слова важко. Але треба брати до уваги й те, що політичні сили на еміграції не припинили боротьби між собою, і як тільки на вершині влади опинявся хтось інший, тоді шукали шляхи звинувачень, у тому числі стверджуючи і про відсутність демократизму.

В американській зоні визнання ЦПУЕН юридично не було оформлено, зате визнано фактично, у тому числі й В. Мудрого, як речника в українських справах [7, с.115]. Понадзональна єдність громадської діяльності виявлялася, в основному, під час з'їздів ЦПУЕН, організатором проведення яких був В. Мудрий. На найбурхливішому другому з'їзді в Регенсбурзі (8–11 травня 1947 р.) формально об'єднано представництва усіх трьох зон і створено Головну раду ЦПУЕН, яку очолив В. Мудрий. З'їзд завершив свою роботу в листопаді того ж року в Діллінгені [10, с.183]. У період масового переселення українців і згортання громадської діяльності 4–7 березня 1949 р. в Аугсбурзі відбувся третій з'їзд української еміграції у Західній Німеччині або, згідно із новим статутом, перша сесія Головної Ради Центрального представництва української еміграції. Незважаючи на те, що В. Мудрий мав незабаром виїжджати до США, його знову обрано головою ЦПУЕН, заступником – члена ОУН-Б Івана Вовчука, який у майбутньому мав стати головою.

Законодавчим органом ЦПУЕН була Головна Рада, виконавчим – Головна Управа, до якої входили: голова (В. Мудрий), його заступник, генеральний секретар та керівники відділів: організаційного, культурно-освітнього, правної охорони, суспільної опіки, організації праці та господарства, інформації, переселення, фінансів, організації жіноцтва та молоді [1, с.258]. Важливим завданням ЦПУЕН було очистити українських емігрантів від радянських наклепів. Особливо великого значення цьому надавав В. Мудрий. В усних розмовах, письмових запитках і меморіалах поволі вдалося досягнути поставленої мети. Уже в половині 1946 р. ставлення до українців у Головній квартирі було кращим та об'єктивнішим, ніж на початку [8, с.2]. У квітні 1947 р. в американській зоні утворився Міжнародний комітет, до якого увійшли українці, поляки, латиші, естонці, литовці та представники кавказьких народів. Цей комітет підготував меморандум до США, Англії, ООН, у якому охарактеризовано політичну ситуацію і вимоги поневолених Москвою народів. У ньому за різні дії обвинувачувалася і американська окупаційна влада. Одержавши меморандум, американський генерал викликав В. Мудрого і представників інших народів та запропонував забрати документ назад. Але всі вони відмовилися це зробити [4, с.394–395].

На підставі даних, зібраних статистичним відділом ЦПУЕН, українська еміграція у Західній Німеччині та Австрії станом на 1 травня 1948 р. нараховувала 118916 осіб. Зменшення кількості українських

емігрантів відбулося за рахунок їхнього виїзду до інших країн. За повідомленням В. Мудрого, не більше 1,5% було добровільно репатрійовано [7, с.109]. Водночас, до Німеччини прибували невеликими групами нові втікачі з українських земель. Багато українців знали про боротьбу УПА на окупованих більшовиками українських землях, а тим більше В. Мудрий як віце-президент Української Головної Визвольної Ради (УГВР). 12 вересня 1947 р. до Західної Німеччини прибула група бійців УПА у кількості 36 осіб під керівництвом сотника Громенка. Вони склали зброю, і їх було розміщено в окремому таборі у Дегендорфі. Сюди прибували й інші вояки УПА. Але про це довідалися члени радянської військової місії при Головній квартирі американської армії. Тому американці хотіли отримати підтверджену інформацію, що ці партизани дійсно є українці й воїни УПА. "З цією метою звернулися до мене, – згадував В. Мудрий, – як до голови Центрального Представництва Української Еміграції, щоб усі спірні справи з інтернованими у Дегендорфі повстанцями вяснити". Взявши із собою знавців військових справ майора Любомира Макарушку та підполковника Юрія Лопатинського, В. Мудрий 28 жовтня 1947 р. у супроводі американського представника прибув у Дегендорф. Після вивчення ситуації голова ЦПУЕН написав звіт до Головної квартири американської армії в Німеччині, в якому висвітлив наступні питання: хто такі інтерновані партизани; що таке УПА; чому вони залишили українську територію тощо. У кінці звіту В. Мудрий висловив побажання, зокрема: дати можливість інтернованим один раз на тиждень відвідувати членів родини, яких деякі там мали; надати їм гуманітарну допомогу; взяти опіку над хворими, особливо над тими, які потребували хірургічного втручання (дехто мав невитягнені кулі) [11, с.125–129]. Таким чином, В. Мудрий інформував цивілізований світ про визвольну боротьбу ОУН–УПА–УГВР в Україні.

ЦПУЕН допомагало науковим організаціям, зокрема Українському вільному університету (УВУ), що був відновлений у Мюнхені, Науковому товариству Шевченка (НТШ), Українській вільній академії наук (УВАН) (Аугсбург), Українському технічно-господарському інституті (УТГІ) (Регенсбург), Українській високій економічній школі (Мюнхен), Українській греко-католицькій духовній семінарії, Українській православній духовній академії (Мюнхен). Допомога надавалася також українським початковим та середнім школам, які були організовані для дітей та молоді, що проживали у таборах [6, с.120–121].

Після війни на заході опинилися 52 із 100 дійсних членів Наукового товариства імені Шевченка разом із довоєнним головою І. Раковським. 30 березня 1947 р. у Мюнхені відбулися загальні збори НТШ, де було відновлено наукову діяльність товариства на еміграції (14 січня 1940 р. радянська влада ліквідувала НТШ у Львові і включила його в склад Академії Наук УРСР як філіал). На цих зборах брали участь

безпосередньо або прислали уповноваження 52 члени НТШ. Загальні збори заслухали вітання від голови НТШ – І. Раковського, УТПІ – В. Доманицького, УВУ – В. Щербаківського, УВАН – Л. Білецького, голови ЦПУЕН – В. Мудрого. На зборах В. Мудрого було обрано членом Контрольної комісії товариства [12, с.655]. Створено канцелярію, відновлено секції і комісії, поповнено кількість дійсних членів за рахунок східноукраїнської еміграції. На 1949 р. НТШ нараховувало 81 дійсних членів [1, с.176].

Важливим напрямком діяльності В. Мудрого було створення у місцях найбільшого зосередження українських біженців початкових та середніх шкіл. Контроль за їх діяльністю здійснювався Відділом культури і освіти при ЦПУЕН. Узгоджував роботу цих відділів Координаційний комітет, який складався з представників президії Наукового товариства імені Шевченка та Української вільної академії наук. Українські освітні заклади існували завдяки фінансовій підтримці, яку надавало ЦПУЕН. Так, тільки у 1948 р. 36,6% коштів від свого загального бюджету (за перше півріччя 1948 р. бюджет ЦПУЕН отримав 877485 рейхс марок) було виділено на потреби культурно-освітньої галузі. У французькій, американській та британській зонах було створено 79 початкових або так званих народних українських шкіл, в яких викладало 420 учителів, відвідували школи 3226 учнів. Середню освіту українці мали змогу здобувати у 25 середніх школах, де навчалось 2578 учнів [6, с.121–122]. Подібних аналогів в історії української еміграції не було.

Велику допомогу українським емігрантам у Німеччині надавала українська діаспора. Першим заокеанським гостем у Німеччині в березні 1946 р. був голова Координаційного українського комітету (КУК) й Українського канадського допомогового фонду (УКДФ) Василь Кушнір, якого українська еміграція "вітала як свого спасителя, як американського месію" [8, с.2]. Спільно із головою ЦПУЕН він побував у багатьох таборах, де його радо приймали і "обдаровували" великою кількістю інформації про соціальний, освітній та релігійний склад української еміграції. Крім того, кожен відвідуваний давав інформацію про себе. У січні 1947 р. голова ЗУАДК Володимир Галан прибув до Німеччини, де, у супроводі В. Мудрого, відвідав низку таборів. На основі зібраних ним матеріалів, а також отриманих від голови ЦПУЕН В. Мудрого, В. Галан вніс меморіал у справі українських втікачів до командувача американських окупаційних сил генерала МекНарні. У ньому порушено такі питання: правового становища біженців; репатріації; переселення; перевірок; сиріт. У відповідь на це клопотання, американська окупаційна влада видала розпорядження, в якому: признала В. Мудрого речником ЗУАДК до часу, коли прибуде офіційний представник із США; заборонила вести нові перевірки; приділила опіку дітям та забезпечила їх школами; погодилась на українського представника у Франкфурті, який мав би допомагати в розв'язанні проблем біженців [2, с.85]. Великою

подією для еміграції назвав В. Мудрий приїзд із Риму до Німеччини Апостольського Адміністратора для європейської греко-католицької еміграції тодішнього єпископа Івана Бучка, який розгорнув акцію допомоги для студентської молоді та надав велику допомогу науковим установам [8, с.3].

Українські громадсько-політичні організації за кордоном відзначалися своєю розрізненістю у поглядах та діяльності, однак були спроби консолідації усіх угруповань. Цьому сприяли зміни на міжнародній арені, що відбулися у 1945 р. Не стало багатьох окупантів, оскільки тепер усі українські землі опинилися у складі СРСР. Країни-переможці були союзниками Москви. Отже, обставини змусили розрізнені українські політичні сили думати про єдність. Аналізуючи ситуацію, В. Мудрий робить висновок, що реальні завдання визвольної політики вимагають невідкладного внутрішнього миру, взаємної толерантності, порозуміння і співпраці. Але зробити це було надто важко. Ось що з цього приводу він писав у 1954 р. у статті "На шляхах кризи": "Ненормальне життя, ненормальні побутові відносини спричиняють розвиток духовної кризи. [...] Дрібниці виростили до великих, засадничих життєвих проблем. А з того випливали спори, взаємна ненависть, процесування, на щастя, перед своїми судами. Згодом до того всього прийшла партійно-групова гризня та груповий фанатизм і засліплення" [13, с.4].

З посиленням громадської роботи української еміграції в європейських країнах виникла потреба у координації їхньої діяльності. Тому в 1946–1949 рр. з ініціативи ЦПУЕН і, зокрема, В. Мудрого відбулося декілька зустрічей представників громадських організацій із різних країн, результатом яких було створення координаційного центру, яким був спочатку Осередок українських допомогових комітетів. 31 грудня 1947 р. – 2 січня 1948 р. на конференції в Лондоні створено Координаційний осередок українських громадських центральних установ (КОУГЦУ), головою якого обрано В. Мудрого. Головним завданням КОУГЦУ була координація діяльності центральних громадських організацій у Німеччині, Австрії, Франції, Бельгії, Великобританії, Нідерландах, Швеції, Італії, Тунісі й Іспанії [1, с.260]. Однак практичного застосування КОУГЦУ так і не знайшов через масовий виїзд українців з Європи, залишившись виявом прагнення до громадського об'єднання.

У 1946–1947 рр. розширюється структура політичного життя шляхом відновлення діяльності довоєнних політичних партій та оформлення нових політичних сил, у тому числі представниками наддніпрянської еміграції. Діяльність українських громадсько-політичних організацій в окупаційних зонах Європи висвітлена у звітах В. Мудрого. Зокрема, він зазначав, що наприкінці 40-х рр. ХХ ст. на території Європи діяли такі політичні організації, як ОУН, ОУН-революційна (ОУН-Р), УНДО, Українська партія соціалістів-

революціонерів (УПСР), Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП) та заснований у 1948 р. Союз земель соборної України (СЗСУ) [6, с.128–129]. У 1946 р., у зв'язку із створенням українського міжпартійного центру, В. Мудрий відновив діяльність УНДО. Але партія не була вже такою впливовою і авторитетною як до 1939 р. Своєї партійно-організаційної мережі УНДО не мало і не проводило жодної окремої діяльності, а було членом і діяло через Українську Національну Раду (УНРада) [14, с.179].

12 березня 1946 р. у Франкфурті-на-Майні відбулася нарада українських політичних організацій: УНДО, УСРП, УСДРП, УПСР, ОУН, ОУН-Р, Союз гетьманців-державників, група "Громадськість" (емігранти-харків'яни) та група, згуртована навколо осередку Української Народної Республіки в екзилі [6, с.129]. Учасниками наради створено Український контактний комітет (у жовтні цього ж року перейменований у Координаційний комітет), однак цей консолідуючий орган не зміг повною мірою узгодити суперечності між окремими українськими політичними угрупованнями. Навесні 1947 р., у результаті порозуміння між українськими політичними партіями, створено Українську Національну Раду (УНРада) як передпарламент ДЦ УНР. В. Мудрий як один із співзасновників УНРади, з метою консолідації політичних сил у 1947 р. вийшов зі складу УГВР [15, с.31]. Після створення УНРади Закордонне представництво (ЗП) УГВР формально відмовилося бути лідером українського емігрантського політичного життя, а його центр повинен був служити представником революційного руху в Україні. Тут УГВР та її представники на еміграції не мали жодних мотивів, аби якимось чином перешкоджати єдності української еміграції. Як зазначає О. Панченко, "в більшості своїй протистояння між УНРадою та ЗП УГВР зводилося до протистояння патріотів, які брали активну участь у боротьбі проти окупанта в роки Другої світової війни та інших еміграційних українських патріотів, що мали давніші заслуги перед Україною і в останній війні у проти окупантській боротьбі участі фактично не брали" [16, с.144–145].

16–20 липня 1948 р. у м. Аугсбурзі була скликана головою Директорії УНР А. Ливицьким (на підставі "Тимчасового Закону про реорганізацію Українського Державного Центру" від 10 червня 1948 р.) перша сесія Української Національної Ради [5, с.44]. У ній взяли участь представники політичних партій: УНДО (В. Мудрий), УПСР, УСРП, УРДП-соц., УСДРП, УРДП, УНДС, ОУН-Р, ОУН [17, с.325–326]. В. Мудрий був активним учасником засідань Української Національної Ради, зокрема, пропонував узгоджені кандидатури на голову УНРади та його заступників, склад комісій Ради, брав участь у дискусіях щодо вирішення питань порядку дня. Так, під час обговорення Декларації Національної Ради він чітко висловлював свою позицію. Щодо урядів УССР, то стверджую, що всі ті уряди були агентами Москви. Погоджуюсь з тим, щоб частину соціально-програмову опустити. Не маю

нічого, щоб опустити слова "большевицького і фашистського", але не знаю чому, бо є факт, що є два типи тоталістичного устрою – большевицький і фашистський" [17, с.337]. Головою УНРади обрано Бориса Іваницького, головою ради Міністрів – Ісаака Мазепу та підтверджено президентство УНР А. Лівницького. На сесії В. Мудрий був обраний (та склав присягу) заступником голови Ради Міністрів, а також ввійшов до складу комісії закордонних справ Національної Ради [17, с.354–355]. Він також виголосив на сесії Декларацію УНДО. Таким чином, у липні 1948 р. в результаті реорганізації ДЦ УНР закінчився період діяльності уряду в екзилі (вигнанні), який можна назвати паризько-варшавським, а почався новий. Державний Центр УНР в екзилі діяв до 22 серпня 1992 р., коли в Києві президент УНР Микола Плав'юк, голова уряду УНР Іван Самійленко і голова Української Національної Ради Михайло Воскобійник передали президентові України Леонідові Кравчуку свої повноваження та мандат.

Не залишалась поза увагою В. Мудрого й справа переселення. Ще до початку масового переселення ДП з Німеччини та Австрії (тобто, з середини 1947 р.) було створено Головну переселенчу раду при ЦПУЕН з відділами в окремих таборах, яка вивчала можливості переселення і планувала компактне переселення українців до різних країн. Як згадує В. Іванис, часом ця акція мала односторонній характер, тобто першими й у кращі країни переселялися греко-католики, бо в американській зоні комітет складався повністю з представників Західної України. "Один Мудрий пропонував не лишати й православних" [4, с.399].

У 1947–1951 рр. з Німеччини та Австрії до країн західного світу переселилося 138484 українців [1, с.333–334]. У статистиках ІРО, ЗУАДК, ФДУК, які мали уточнені дані щодо кількості переселених українців до США, є чималі розходження. Так, за даними ІРО до США переселилося до кінця 1951 р. – 45044 українці, ЗУАДК – 47329 [1, с.334], за твердженням В. Мудрого – до кінця 1953 р. до США переселилося 78000 українців [6, с.126]. Різниця у цифрах пояснюється тим, що статистика ІРО не враховує людей, які виїжджали приватно. А дещо перебільшені дані В. Мудрого враховували переселених українців до 1954 р. з інших європейських країн (Франції, Великобританії, Бельгії), звідки цей рух до США був доволі сильним. У квітні 1949 р. В. Мудрий виїхав до США [3, с.175].

Отже, після закінчення війни в Європі В. Мудрий опинився на території Німеччини, де взявся за розбудову громадського життя українців, з листопада 1945 р. до квітня 1949 р. очолював ЦПУЕН. Основна суть його діяльності, енергія і воля були спрямовані на налагодження господарського, освітнього та культурного життя українців на територіях окупаційних зон Німеччини, захист їхніх прав. Особливо протистояв проти намагань радянських репатріаційних комісій змусити українців (проти їхньої волі) виїжджати до СРСР. Слабкістю у цій діяльності В. Мудрого було намагання створити ЦПУЕН як

організацію, що повинна була охопити громадське життя згори, використання адміністративних методів, які приводили до відвертої боротьби. Однак необхідно ствердити, що у деяких галузях (освіта, культура) ЦПУЕН успішно виконало роль координатора й керівника центру. Багато сил та енергії витрачав В. Мудрий і на консолідацію громадсько-політичного життя.

Перспективним для дальшого дослідження теми є вивчення громадсько-політичної діяльності В. Мудрого у період еміграції в США.

Література

1. **Маруняк В.** Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Роки 1945–1951 / Володимир Маруняк. – Мюнхен: Академічне видавництво д-ра Петра Белея, 1985– . – Т.І. – 1985. – 432 с.
2. **Тарнавський О.** Брат – братові: книга про ЗУАДК / Остап Тарнавськийю – Філядельфія: Свобода, 1971. – 263 с.
3. **Мацьків Т.** З-над Дністра на канадські прерії: мій життєвий шлях / Тимотей Мацьків. – Едмонтон: "Українські Вісті", 1963. – 208 с.
4. **Іванис В.** Стежками життя: спогади / Василь Іванис. – Новий Ульм: "Ukrainski Wisti", 1962– . – Кн.5: На чужині. – 1962. – 515 с.
5. **Паньківський К.** Від комітету до Державного Центру (1944–1948) / Кость Паньківський. – Нью-Йорк; Торонто: Видавництво "Ключі", 1968. – 285 с. – (Життя і мислі. Книжка дев'ята).
6. **Мудрий В.** Нова українська іміграція / Василь Мудрий // Українці у вільному світі: ювілейна книга Українського Народного Союзу. 1894–1954 / [ред. Лука Мишуга, Антін Драган]. – Джерсі-Сіті: Видання Українського Народного Союзу, 1954. – С.115–136.
7. **Мудрий В.** Українська еміграція в Європі / Василь Мудрий // Ювілейний Календар-Альманах Українського Народного Союзу на звичайний рік 1949. 1894–1949. – Джерсі-Сіті: Накладом Українського Народного Союзу, 1949. – С.107–123.
8. **Мудрий В.** Перед десяти роками: фрагменти споминів / Василь Мудрий // Свобода. – Джерсі-Сіті – Нью-Йорк – Ч.251. – 1955. – 30 грудня. – С.2–3.
9. **Кедрин І.** Життя – Події – Люди: Спомини і коментарі / Іван Кедрин. – Нью-Йорк: Видавничка кооператива "Червона Калина", 1976. – 724 с.
10. **М. М.** Українська еміграція в Німеччині / М. М. // Народний Календар на звичайний 1949 рік / [ред. Теодор Курпіта]. – Париж: Б.в., Б.р. – С.173–186.
11. **Мудрий В.** Історія і наслідки одного документу / Василь Мудрий // Календар-Альманах Українського Народного Союзу на рік 1965. – Джерсі-Сіті; Нью-Йорк: Видавництво "Свобода", Б.р. – С.125–129.
12. **Кубійович В.** Наукові праці / Володимир Кубійович / [упоряд. проф. Олег Шаблій]. – Париж; Львів: Фенікс, Українська академія друкарства, 1996– . – Т.І. – 1996. – 800 с.
13. **Мудрий В.** На шляхах кризи / Василь Мудрий // Свобода. – Джерсі-Сіті – Нью-Йорк. – 1954. – Ч.28. – 24 квітня. – С.4.
14. **Мірчук П.** Сучасне політичне життя на еміграції / Петро Мірчук // Альманах Календар "Гомону України" на 1956 рік / [гол. ред. Володимир Солонинка]. – Торонто: Накладом видавництва "Гомону

України", Б.р. – С.174–186. 15. **Фединський Ю.** 70-ліття Василя Мудрого / Юрій Федінський // Альманах на рік 1963. У 70-річчя служби Українському народові і його правді. – Джерсі-Ситі: Вид-во Українського Народного Союзу, 1962. – С.30–32. 16. **Панченко О.** Українська Головна Визвольна Рада / Олександр Панченко / [вступ. слово Мирослав Прокоп]. – Лохвиця: Зоря, 2000. – 256 с. 17. **Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: статті і матеріали:** [гол. ред. Любомир Винар]. – Філядельфія; Київ; Вашингтон: Фондація ім. С. Петлюри; Веселка; Фондація Родина Фещенко-Чопівських, 1993. – 494 с.

Комарницький Я. М. Общественно-политическая деятельность Василя Мудрого на территории послевоенной Германии (1945–1949).

Исследуется деятельность В. Мудрого как лидера Центрального представительства украинских эмигрантов в Германии, налаживание им общественной жизни украинцев и защита их прав в послевоенный период.

Ключевые слова: Василий Мудрый, ЦПУЭГ, украинские эмигранты, Германия.

Комарницький Я. М. Громадсько-політична діяльність Василя Мудрого на території повоєнної Німеччини (1945–1949)

Досліджується діяльність В. Мудрого як лідера Центрального представництва українських емігрантів у Німеччині, налагодження ним громадського життя українців та захист їхніх прав у післявоєнний період.

Ключові слова: Василь Мудрий, ЦПУЕН, українські емігранти, Німеччина.

Komarnytskyu Ya. M. Socio-political activity of Vasyl Mudry on the territory of postwar Germany in 1945–1949.

The activity of V. Mudry as a leader of Central mission of Ukrainian emigrants in Germany, the establishment of the social life of Ukrainians and the protection of their rights in the postwar period are studied.

Keywords: Vasyl Mudry, CMUEG, Ukrainian emigrants, Germany.